

2. Crkva prema robovima u staro doba.

Ropstvo se bijaše sa starim socijalnim odnošajima tako sraslo, da se uopće bez socijalnoga prevrata nije moglo odjedanput ni dokinuti. Stoga to kršćanstvo nije nikada ni pokušavalo. Naprotiv, robove je poslije Milanskoga Ukaza na svojim posjedima držala i sama Crkva. Ali Crkva je ujedno tamo od svoga početka neprestano naviještala jednakost svih ljudi. Činjenica je, da je Crkva uvijek iziskivala, da se robovi pokoravaju svojim gospodarima. Njoj je i tu bilo mjerodavno načelo, kako nema vlasti, do od Boga. Ali Crkva je u isto doba i od gospodara zahtijevala, da čovječno postupaju sa svojim robovima i da u robovima gledaju svoju braću. Tim se i tijekom prvih triju vijekova, barem između vjernika, istiskivalo ropstvo u smislu staroga rimskoga prava, dok se u čisto crkvenim stvarima nije uopće nikada ni pravila razlika između roba i gospodara. Napose se pak ropski položaj poboljšao poslije Milanskoga Ukaza, zašto su jednake zasluge stekli i Crkva i država. Amo spada u prvome redu zabrana, da Židovi drže pokrštene robove. Ovu je zabranu izdao najprije Konstantin Veliki (Eusebius, Vita Constantini IV., 27.), a za njim sin mu Konstanćije (Kirch, Enhiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae 2-3, 841.). Maknonski sabor god. 581. bijaše također zabranio da kršćani ubuduće Židovima robuju. Prema odluci ovoga sabora svaki je kršćanin mogao za 12 solida otkupiti od Židova njegova pokrštena roba, pa ga ili kod sebe zadržati u istome svojstvu ili pustiti na slobodu. Ako bi se pak Židov za to razgnjevio i ponudeni mu novac odbio, to ga je rob mogao ipak napustiti i prijeći kome je god htio kršćaninu. A ako je Židov svoga roba nagovarao na apostaziju, to je rob ipso facto postajao slobodan, dok je Židov gubio pravo da pravi oporuku (Hefele, Conciliengeschichte₂, III., str. 37.—38.). Tim su se mnogi kršćanski robovi ili posve oslobodili ili barem domogli takova gospodara, koji ih je bolje razumijevao. Nadalje je sve do Konstantina Velikoga bio običaj robovima, koji bi pobjegli od svojih gospodara, uprljivati na čelu: **F. H. E.** (fugitivus hic est, ovaj je bjegunac). Ali Konstantin je i tu nečovječnost zabranio (Grupp u Wetzter und Weit's Kirchenlexikon₂, I., str. 405.). A kako je Konstantin zabranio i izlaganje djece, to je tim ujedno zatro i jedan izvor robova. Međutim je Konstantin ropski položaj i tim poboljšao, što je ubijanje robova izjednačio ubijanju ostalih ljudi. I Crkva je izopćivala gospodare, koji bi svoje robove ubijali prije negoli bi ih sud osudio (Hefele, Conciliengeschichte₂, II., str. 685.). Napokon je Crkva neprestano naglasivala, kako je oslobodenje robova Bogu ugodno, pa ga je gospodarima toplo preporučivala. I uistinu se već prije Milanskoga Ukaza našlo dosti gospodara, koji su u tome Crkvu poslušali, pa su odmah, čim su se pokrstili, pustili sve svoje robove na slobodu. Napose se to događalo tamo od carevanja Konstantina Velikoga, a još više od carevanja Justinijana I. Prije Konstantina Velikoga robovi su se uopće teško puštali na

slobodu, a puštali su se jedino pred pretorom. Konstantin je to olakšao. On je ponajprije dozvolio, da se mogu robovi uopće puštati na slobodu i u crkvama pred narodom. A onda je napose ovlastio klerike, da mogu svoje robove puštati na slobodu i izvan crkava s prostom svjedodžbom, da ih oslobadaju ropstva (Kirch, *Enchiridion* 2-3, 822.). Justinijan je opet i tu pošao još dalje, pa je dokinuo i ostatke poteškoća, što su stajale na putu oslobađanja robova, a oslobođenike je posve izjednačio ostalim građanima. Osim toga su za oslobođenje robova posebne zasluge stekli monasi, najprije istočni, a tamo od VII. vijeka i zapadni. Ovi su naime običavali u svoje ustanove umetati, kako na svojim posjedima neće trpjeti ni jednoga roba. Za monasima su se sve više povadali i klerici (Grupp u Wetzer und Welt's *Kirchenlexikon*, I., str. 406.—407.), a Crkva je, kao robove, tako i oslobođenike primala pod posebnu svoju zaštitu (Hefele, *Conciliengeschichte* 2, III., 3. i 51.).¹

Dr. Jelenić.

3. Biblijografija *Analecta Bollandiana*.

Ovaj časopis, prvi u Evropi za hagiografiju, koji izdaje od god. 1882. Društvo Bolandista u Briselju, imao je i on svoje peripetije, i teške, preko prošloga svjetskoga rata *taeterimum omnium bellorum quod unquam fuerit*.¹ Za vrijeme njemačke okupacije u Belžiji i u Briselju, ovaj je časopis prestao da izlazi. Baš čas prije nego je buknuo rat, bijaše izašao dne 22. jula 1914. treći svezak ove quadrimestralne kasnije semestralne Revije za god. 1914., dočim je četvrti svezak izašao istom dne 6. decembra 1919. I zavod i štamparija i sve je bilo okupirano od Nijemaca, a Bolandisti prisiljeni na nerad. I kroz rat preseliše se u vječnost dva zaslužna člana ovoga društva Fr. Van Ortroj dne 20. IX. 1917. i Van de Vorst dne 10. XI. 1917., tako da društvo ostade na samoj trojici članova H. Delehaye, P. Peeters i R. Lechat. Uz to najstariji član P. Delehaye bi u maju god. 1918. uapšen od njemačke vlasti i osuđen na 10 godina teške tamnice, u kojoj je dosta propatio. Sreća da je u novembru nadošao slom i on bio izbavljen, da se može posvetiti svoj velikoj zadaći onom revnošću i onim znanjem, kojim se odlikuje, a u dobru zdravlju, a još boljemu humoru, u kakovomu ga je našao u Briselju u zavodu Bolandista tko piše ove brazde u društvu mons. Ritiga, kada oni dne 25. maja ove godine posjetiše Bolandiste i zavod Isusovaca u ovomu gradu.

I ostavivši pregled starijih godišnjaka ovoga časopisa, valjda za kasnija vremena, iznijeti ćemo pod gornjom rubrikom rad ovoga

¹ Iz rukopisa: Povijest Hristove Crkve, sv. II.

¹ Sr. *Analecta Bollandiana* 1914. T. XXXIII. p. 377. sl.; Delehaye, *Atravers trois siècles, l'Oeuvre des Bollandistes 1615.—1915.*, Bruxelles 1920. p. 240. ss.